

ΣΤΗ ΔΗΜΑΡΧΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἡ πρῶτες χρυσές ἀναλαμπές τῆς αὐγῆς δὲν ἔχουν τὴ χάρη καὶ τὴ ποίησι τῆς σκέψεως ποὺ αὐθόρμητα γενιέται σ' ἓνα νέο ὅταν πέρονοντας συνείδησι μιᾶς ἀρχῆς ζωῆς ἀνώτερης μέσα του προσπαθεῖ νὰ τὴν ἀναπτύξει. Σὰ κυρμμένη σπίδα τὴν ἐπιμελεῖται, περιμένοντας ἀπ' αὐτὴν αὖριο ὥραϊα πυροτεχνήματα.

᾽Ω ἡ πρώτη σκέψις ποὺ ἀστράφτει μὲς στὸ μυαλό μας, τί σημασία ἔχει γιὰ μᾶς καὶ τί ἐντύπωσι μᾶς κάνει. Πῶς μᾶς παραξενεύει, μᾶς ἐκπλήττει! Εἴμεθα ἐμεῖς λοιπὸν ὁ αὐτουργός της; Ἡ, πεταλουνδίτσα πλανημένη ἀπὸ ξένο κῆπο, μᾶς ἐπεσκέφθη γιὰ νὰ μᾶς ἀφίσει πάλι μὲ τὴν πικρὴ ἀνάμνησι τῆς ἐπισκέψεώς της.

Καὶ πόσο πρέπει νὰ σεβόμεθα τὴ σκέψι ἐνὸς νέου ποὺ ἀρχίζει νὰ σκέπτεται! Πόσο πρέπει, ἂν τὸν γνωρίζομε ἀπὸ κοντά, νὰ προσέχομε μὴ τὸν βλάψομε μὲ μιὰ κούφια ἢ κακὴ ἐπίδρασι. Γιατὶ ἀπὸ μιὰ σκέψι μπορεῖ νὰ προκύψει τόσο τὸ καλὸ, ὅσο καὶ τὸ κακὸ — ἐξαργαῖται ἀπὸ τὴ μέθοδο ποὺ θὰ ἀκολουθήσει κανεὶς καὶ τὴν τροφὴ ποὺ θὰ τῆς δώσει. Πολλὰ ἐνστικτα ἡ σκέψις θὰ ἡμερώσει, θὰ ἐκκαθαρίσει, θὰ καθοδηγήσει· γιὰ ἄλλα πάλι θὰ συμβεῖ τὸ ἀντίθετο: θὰ τὴ θαμπώσουν, θὰ τὴν ἀμαυρώσουν, θὰ τὴ μολύνουν. Πῶς νὰ κρατήσῃ κανεὶς τὴ σκέψι του καθαρή, σὰ ὕψη, πῶς νὰ μὴ τὴν ταπεινώσει, νὰ μὴ τὴν ἐκφυλίσῃ, νὰ τὴν ἐμποδίσῃ ἀπ' τοῦ νὰ ἔλθῃ σὲ ὕποπτους συμβιβάσμοις καὶ συνδυασμοὺς καὶ κερδοσκοπίες;

Εὐτυχὴς ὅπου κράτησε τὴ σκέψη του ψηλά.

Εὐτυχὴς ὅπου τὴν πότισε μὲ πολύτιμους χυμοὺς ἀνθέων.

Εἰς τὴν Δημοσχιακὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἀλεξανδρείας, ποὺ τότε εὗρίσκετο παραπλεύρως τοῦ Ἑλληνο-Ρωμαϊκοῦ Μουσείου καὶ διεύθυνε ὁ κ. Nourrisson, μιὰ μέρα καλοκαιρινή, μιὰ ὥρα περίπου πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι, εἶδα νὰ μπαίνει ἓνα παιδί — ἄσπρα ντυμένο, μὲ πλατύγυρο ἄσπρο καπέλλο colonial. Ντροπαλό, ἀθόρυβο

ἔζητησε ἓνα βιβλίον, ποῦ ἄρχισε ἀμέσως νὰ διαβάζει. Μιὰ ματιὰ ἀπὸ μακρυνὰ τοῦ ἄρκεσε: σὲ ἑλληνικὸ κείμενον, ὁ Φαίδων τοῦ Πλάτωνος.

Μετὰ λίγα λεπτὰ ἐσηκώθη κατευθύνθη σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς αἰθούσης καὶ μὲ δάκτυλα ποῦ ἐφαίνοντο ἐξοικειωμένα ἐτράβηξε ἓνα χονδρὸ βιβλίον, ποῦ σύμπτωσις ὀλίγον πρὶν ἔμπει εἶχα συμβουλευθεῖ: Le Dictionnaire Philosophique τοῦ Franck.

Σήμερα ὅλη αὐτὴ ἡ λειτουργικὴ οὕτως εἰπεῖν ἐξέλιξις κινήσεων παιδιοῦ τῶν γραμμάτων δὲν θὰ μὲ ἔπειθε καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα δὲν θὰ κινούσε κἂν τὴν περιέργειάν μου. Πόσα παιδιά σήμερα στὴν Ἀλεξάνδρεια διαβάζουν ἐπειδὴ ἅλλοι διαβάζουν. Ἡ μελέτη, ἡ ἐπίδειξις μελέτης, κατήντησε μιὰ μόδα. Ἀλλ' ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ὅσοι ἐδιάβαζαν, ἐδιάβαζαν γιὰτὶ πράγματι κάτι τοὺς ἐσπρωχνε, γιὰτὶ τὸ εἶχαν μέσα τους, καὶ παρ' ὅλες τὶς ἐναντιότητες τῶν γονέων καὶ τὶς κοροϊδίες τῶν συμμαθητῶν.

Ἐπλησίασα τὸ παιδί αὐτό, τὸ ἐγνώρισα. Μιὰ φίλιν δεκατεσσάρων ἐτῶν μᾶς συνδέει σήμερα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν ποῦ εἶχε τότε.

IV

ΠΕΣΣΙΜΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΤΟΜΙΣΜΟΣ

Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἔτεινε πρὸς κάτι τὸ μεγάλο. Ὁ κόσμος ἐδυσφοροῦσε μὲς στὴ γλύκα τῆς ζωῆς, μέσα στὴν εὐζωίαν. Ὁ πεσσιμισμὸς — ὁ φιλοσοφικὸς — δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι γέννημα παρὰ δυνατῶν ἀτομικοτήτων. Ὁ ἀδύνατος δὲν εἶναι πεσσιμιστής· ἀπεναντίας, ἀντιδρᾷ μὲ κάθε τρόπο στὸν πεσσιμισμὸ διότι τὸν φοβᾷται, διότι τὸν τρέμει· προτιμᾷ νὰ τὸν ἀγνοεῖ. Ἡ πληθώρα ζωῆς φέρει τὸν πεσσιμισμὸ. Τὸ ἄτομον ποῦ γεννήθηκε μὲ δυνατεῖς τάσεις, μὲ

ὁρμῆς πολεμικῆς, μὴ ξεύροντας — σὲ μιὰ ἐποχὴ εἰρήνης — πῶς νὰ τὲς διαθέσει, πῶς νὰ ἐξασκήσει τὲς ἐνέργειες του στρέφεται ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του. Κηρύσσει ἓνα πόλεμο ἄγριο ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του· καὶ ποὺς ἀγῶνας πιὸ μεγάλος, πιὸ γόνιμος σὲ ἐκπλήξεις, ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ ἀγῶνα, μὲ τίς διαρκῶς ἐναλλάσσουσες συμπτώσεις καὶ τύχες;

Τὸ ἄτομο τότε — ποῦ ἤξευρε, ποῦ εἶχε διδαχθεῖ ἀπὸ τὴν φιλοσοφία, ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη, πῶς ζωὴ θὰ πεῖ πάλι — ἐγύρνευε διαρκῶς τὴν πάλιν· τίποτε δὲν τοῦ προκαλοῦσε δυσφορία καὶ ἀνία, ὅσον ὁ μέτριος, ὁ ἥσυχος, ὁ ἥρεμος, ὁ εἰρηνικὸς βίος. Στὸν ἑαυτό του διέκρινε τὸ ἀντικείμενο ἐνὸς ὠραίου ἀγῶνος:

ΚΑΛΟΝ ΓΑΡ ΤΟ ΑΘΛΟΝ

Ὁ πεσσιμισμὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἦταν ἄρρωστιάριχος, ἦταν πεσσιμισμὸς ἡρωϊκός· ἦταν σπατάλη, πολυτέλεια. Δὲν ἦταν ἄρνησις τῆς ζωῆς ἀλλὰ τῆς κοινῆς, τῆς μέτριας ζωῆς. Τὸ νὰ ζεῖ κανεὶς ἐσήμερις τότε, νὰ πλάθει μέσα του μιὰν ἀτομικότητα ἰσχυρή, νὰ δημιουργεῖ κάτι τὸ μοναδικό, ἀπαλάσσοντας τὴν ἀπο κάθε τι τὸ ξένο, δίδοντας τῆς τὲς ὠραιότερες πραγματοποιήσεις. Τὸ ἄτομο ἦταν γλύπτης. Περιφρονόντας τὲς ἐπιπόλαιες γραφικότητες ἐπέδιδετο σ' ὅλα τὰ βαθυὰ σκαλίσματα.

Ὁ καθεὶς ἐγύρνευε νὰ γίνῃ «μοναδικός». Ἡ «μίμησις», ἡ «συνθήσεις» ἦσαν μισητές.

Ὁ ἡρωϊκὸς πεσσιμισμὸς εὗρισκε τὴ φυσικὴ του προέκτασι στὸν ἀτομισμό. Ἡ «ὑπερρφάνεια τῆς ζωῆς» ἐμπόδιζε τὴ μεμψιμοιρία, τὴν ἀπογοήτευσιν. Ἡ αἰσθητικὴ θεὰ τῆς πραγματικότητος ἐμετρούριζε τὴν ἐντύπωσιν τραγικότητος ἢ κωμικότητος ποῦ δίδει. Ἡ πραγματικότης ἐφαίνετο ὠραία, διότι αὐτὴ τὴν ὁποῖαν ἀτένιζε τὸ ἄτομο ἦταν ἢ πραγματικότης μὲ τὴν πλατεῖάν της σημασίαν. Τὶ ὠραῖο θέαμα γιὰ ἓνα πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πράγματι: ἡ ἐπικὴ cavalcade τῆς ζωῆς μέσα στὸ χρόνον καὶ τὸ χῶρον.

Ἐκεῖνο ποῦ ἔκανε τὴ ζωὴ νὰ φαίνεται γλυκεῖα τότε, εἶναι ποῦ τὰ προβλήματα αὐτὰ ἀπασχολοῦσαν τὰ μυαλά καὶ ὄχι ἄλλα. Ἡ πνευματικὴ ζωὴ δὲν ἦταν συμφεροντόλογος, δὲ ἦταν ἀπορροφημένη ἀπὸ ἀγωνιώδη τωρινὰ προβλήματα, διεκδικήσεις ποῦ ἀπαιτοῦν γρήγορες λύσεις, ποῦ κινδυνεύουν ἀπὸ λύσεις, ἢ ὁποῖες δὲν εἶναι θεραπείαι, ἀλλὰ

προξενοὶ νέων κακῶν. Ἐλεύθερο τὸ ἄτομο ἀπὸ φροντίδες ἐφήμερες, χωρὶς σύγχυσι στὸ μυαλὸ ἀπὸ προτάσεις, λύσεις, προβλήματα τῆς ἡμέρας, ἀπελάμβανε μιὰ ὠραία πνευματικὴ ζωή. Ἡ πνευματικὴ αὐτὴ ζωὴ ἦταν ὁ πλοῦτος του. Ὡς οἱ ἀρχαῖοι σοφοί, τὸ ἄτομο ἀφίνετο στὲς δημιουργικὰς τάσεις τοῦ μυαλοῦ του. Ἡ σκέψις τότε ἐθεωρεῖτο κάτι τὸ ἱερό, ὡς ἡ ἀνώτερη λειτουργία τῆς ζωῆς καὶ ἡ εὐγενέστερη ὁσχολία τοῦ ἀνθρώπου. L'homme est un roseau pensant, εἶχε πεῖ ὁ Pascal. Ἡ γλύκα τῆς ζωῆς ἦταν τότε ἡ ἐκφρασις, ἡ ἀπόλαυσις τῆς ἐλεύθερης σκέψεως. Σκεπτόμενος ὁ ἄνθρωπος ἀπελάμβανε τὴ ζωή, ὅλη τὴ ζωή.

Σκέψις, ζωὴ — δὲν ἐξεχώριζαν.

Πόσο εὐνοϊκὸ περιβάλλον γιὰ τὴν ἐξέλιξι μιᾶς σκέψεως εἰλικρινοῦς, τὸ ἀλεξανδρινὸ περιβάλλον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης! Χιλιάδες κόσμου ποῦ ὁ χρηματισμὸς — ὁ εὐκόλος — ἡ κερδοσκοπία, ἔτρωγε ὅλες τὰς φροντίδες τους, ἀδιαφορόντας ἐντελῶς πρὸς τὴν πνευματικὴν ἐργασία τῶν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων. Ὅχι ἐχθρικοί, ἀδιάφοροι! Εὐμενεῖς μᾶλλον τὴ στιγμὴ ποῦ τοὺς ἔφθανε ἡ ἐκπληκτικὴ ἀποκάλυψις ὅτι γιὰ μερικοὺς τὸ πρόβλημα τοῦ χρήματος δὲν ἦταν τὸ μοναδικὸ πρόβλημα. Ἀναλόγως μάλιστα τῆς ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας τῆς ἡμέρας πρόθυμοι νὰ ἐπαινέσουν, ἀκόμη καὶ νὰ ζηλέσουν, κάτι νὰ ψιθυρίσουν... γιὰ vocation manquée. Ἡ Ἀλεξάνδρεια τότε, ὅπως τότε, εἶχε τὸ Χρηματιστήριον τῆς Πλατείας, τὴ Μπόρσα τοῦ Μινὲτ-ἐλ-Μπάσαλ, ἀλλ' εἶχε καὶ μερικοὺς ναοὺς, εἶχε μερικὰ καταφύγια, μερικὰς κάμαρες, ὅπου ὀλίγοι, πολὺ ὀλίγοι, ἀγρυπνοῦσαν τὰς γαλήνιες νυκτερινὰς ὥρες — noctes vigilare serenas — μελετόντας τὸν ἑαυτὸ τους κυνηγόντας ἓνα ἰδεῶδες τέχνης, ἐπιζητόντας μιὰ πρωτοτυπία. Ἀγνοημένοι ἀπ' τὸ πλῆθος, μακριὰ ἀπ' τὰ μεγάλα πνευματικὰ κέντρα, δὲν παραπονοῦντο. Γι' αὐτοὺς, ἡ ἄγνοια, ἡ ἀσημότης μὲς στὴν ὁποίαν περνοῦσε ἡ ζωὴ των ἦταν μιὰ ἐξασφάλισις τῆς σκέψεως των. Ἐρημῖται ἀληθινοί, μέσα σὲ μιὰ διεθνῇ πόλιν, ταπεινοὶ στὸ βίον τους, ὅσο περὶ φανοὶ στὴ σκέψιν τους.

Ἀπὸ τότε τὰ πράγματα ἄλλαξαν. Ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἀπέκτησε καὶ ἄλλα κέντρα, πλὴν ἀπὸ τὸ Χρηματιστήριον, ὅπου συζητοῦν θορυβωδῶς, ὅπου φωνασκοῦν, ὅπου ὦρα

μέ την ὥρα σημειώνονται τὰ βήματα, ἡ χειρονομίες ἐκείνων ἀκριβῶς ποῦ θάθελαν νὰ περνοῦσαν ἀπαρατήρητοι ὡς ἄλλοτε. Καί ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔχασε ἐκεῖνο ποῦ εἶχε τὸ μοναδικὸ ὡς πόλις στὸν κόσμον. Ὡς κλίμα, ἀτμόσφαιρα, περιβάλλον, εἶχε κάτι τὸ ἐρεθιστικὸ γιὰ τὴ σκέψι ποῦ ἐπροκαλοῦσε τὴν διάνοια στὰ τολμηρὰ ταξείδια, ἀλλ' εἶχε καὶ τὸ μοναδικὸ προτέρημα, νὰ εἶναι σὰν λιμάνι, ὅπου εὔρισκε κανεὶς ἡσυχία, ὅπου ὕστερα ἀπὸ ἓνα πολύμοχθο ταξεῖδι, ἄφινε τὴ βάρκα του ν' ἀράξει.

Τὸ μοναδικὸ αὐτὸ προτέρημα ἡ Ἀλεξάνδρεια σήμερον τὸ ἔχασε.

Κέντρο πνευματικὸ σήμερον, ὑφίσταται ὅλες τὲς δυσάρεστες συνέπειες τοῦ μεγαλείου της, ἰδίως τοῦ πνευματικοῦ νεοπλουτισμοῦ της. Ἡ μάζα ἐκέρδισε, οἱ ἐκλεκτοὶ ἔχασαν.

O beata solitudo, sola beatitudo.

Γ. ΒΡΙΣΙΜΙΤΖΑΚΗΣ

Ο ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΣΩΤΗΡΙΑΣ

«Καλή μου... Διάβηκαν ἀπὸ τότε ποῦ χωρίσαμε τόσα χρόνια, χρόνια μαρτυρικά, γεμάτα πόνο γιὰ τὴν ζωὴ μου... Ἡ θύμησή σου μὲ ζαλίζει, μοῦ φέρνει στὸ μυαλὸ τὰ ἡδονικά σου χάδια, τὴ ζάλη τῆς μυρωδιᾶς π' ἀνάδυνε ἡ μυρωμένη σου σάρκα, τὴ θέρμη τῶν φλογερῶν σου φιλιῶν... Ἔρχονται ὅλα στὴ θύμησή μου καλή μου, κ' ἡ καρδιά μου χτυπᾷ δυνατά, τὰ χέρια μου ἀπλώνονται στὸ κενὸ σὰν νὰ θέλουν ν' ἀγκαλιάσουν τὸ τορνευτὸ σου κορμί!...

» Ἡ θύμησις!...

» Τὶ κακὸ πρᾶγμα ποῦναι κ' ἡ θύμησις!... Μοῦ ζωντανεύει στὸ μυαλὸ ὅλα τὰ χρόνια ποῦ ἔζησα μαζί σου, γεμάτα ἔρωτα καὶ γλέντι, μοῦ φέρνει μπρὸς στὰ μάτια μου διάφορες εἰκόνες τῆς παληᾶς μας ζωῆς!... Καὶ νά, ἡ μιὰ φεύγει καὶ στὸ μέρος της ἔρχεται ἄλλη πιὸ συγκινητικὴ, πιὸ σπαραχτικὴ!... Κ' ὕστερα,... ἡ εἰκόνα τοῦ χωρισμοῦ... Χωρίσαμε σὰν δυὸ καλοὶ φίλοι, σὰν